

FRANCIAORSZÁG RÉGI-ÚJ AFRIKA-POLITIKÁJA (2007–2010)¹

Türke András
PhD, történész, politológus
Europa Varietes Intézet, igazgató
turkeandras@gmail.com

Az afrikai kontinens viszonyainak ismerete Sarkozy francia elnök egyik leggyengébb oldala. Az elnök kiváló szakértőkre támaszkodhatna – az Elysée Afrika-sejtjének irányítását Michel de Bonnecorse utódjaként az elefántcsontparti konfliktus rendezésében kitűnt, sokáig a DGSE² stratégiájáért felelős Bruno Joubert vette át, és Sarkozy baráti köréhez tartozik a főként Chirac és de Villepin alatt egyik legfontosabb, a foccart-i eszmék³ örököséként számon tartott Robert Bourgi. De véleményünk szerint ezen szakértők véleménye – Afrika vonatkozásában is – az elnöki politika alakításában kevésbé esik latba, mint a főként média-kommunikációs szakemberekből álló közvetlen tanácsadói köre.

Sarkozy 2007-es kampányában hazája Afrika-politikájának követendő példájaként Elefántcsontpartot említette – mely arról volt ismert, hogy államadóssága az évi GDP kb. 200%-át tette ki – és Gabont, számos francia cég

nehezen ellenőrizhető „leányvállalatainak” bázisát. 2008. március 15-én francia nyomásra gyakorlatilag fél éves csúszással sikerült elindítani a lényegében Idriss Déby csádi államfő túlélését biztosító EUFOR Csád/KAK-missziót. 2008. október végén Marokkóban Sarkozy tízpontos megállapodás-csomagot írt alá: többek között TGV-hálózat és nukleáris erőművek létesítéséről az országban. Bernard Kouchner külügyminiszter 2008. január végi látogatása Ruandában a 2006 novemberében megszakadt diplomáciai kapcsolatok felvételét szolgálta (Türke, 2008).

Ami a francia Afrika-politika „hálózati elemeit” illeti, lényegében a francia RECAMP-program⁴ évek óta pénzügyi nehézségekkel küzd, egyre több partner bevonására kényszerül. A program az angol és amerikai hasonló programokkal egyetemben látszólag azt a célt tűzte ki, hogy az afrikaiak végre saját maguk oldják meg kontinensük (biztonsági) problémáit. Magas rangú francia

Nigeri francia urán-érdekleltségek (Arlit, Akoka, Imouraren)

Forrás: <http://minerals.usgs.gov>

katonai személyek véleménye szerint⁵ azonban csak a (francia) befolyás költségkímélőbb átszervezéséről van szó, a szálakat továbbra is a franciák próbálják meg mozgatni, miközben egyre több teret vesztenek.

Árulkodó az is, hogy az anyagi hátteret is a programokat szervező országok (jelen esetben Franciaország) állják, szinte 100%-ban. Cserébe a folyósított összegekből szinte kizárólag francia hadiipari termékek szerezhetőek be, mely támogatási összegek így lényegében

visszafolynak a francia gazdaságba, illetve folyamatos kontrollt és hosszabb távú függést (município- és alkatrészellátás) biztosítanak az eladott berendezések miatt. A katonai oldal úgy látja, hogy a francia egységek sokkal jobban rá vannak utalva az adott térség lakóira, mivel nem érkeznek olyan profi, mindenre kiterjedő berendezésekkel és ellátással, mint az amerikaiak: kapcsolatot kell teremteni a helyiekkel, kölcsön kell kérni tőlük eszközöket, kikérni véleményüket, tapasztalataikat. Mindehhez meg kell nyerni a szimpátiájukat, ezért a franciák jóval elfogadottabbak a nem-

zetközi missziók területén, mint a távolságtartó amerikaiak. A német vezetésű missziókkal pedig az a franciák főbb problémája – mint erre az afrikai ESDP-műveletek is rávilágítottak, hogy francia kollégáikkal szemben egy német területi parancsnokság lényegében nem intézkedhet önállóan a kisebb jelentőségű ügyekben sem, folyamatosan az anyaországból kell mindenhez felhatalmazást kérni, ami hosszú időt vesz igénybe, és válsághelyzetben rendkívül kockázatos.

Sarkozy (kül)politikájának alapja a legnagyobb ipari létesítmények és a sajtó támogatása. Borítékolható volt, hogy kijelentései ellenére az Afrika-politika területén a beharangozottakkal ellentétben túl nagy változás nem történhet, támogatói körének érdekeltségei miatt. A Bouygues (telekommunikáció, építőipar), a Bolloré (szállítás, logisztika, energiaellátás, telekommunikáció, ültetvények) érdekeltségei, a Dassault (repülőgépgyártás), a Lagardère (*média, hadiipari érdekeltségek*). Számos csatornán keresztül élvezti/élvezte az afrikai országoknak nyújtott francia segély visszacsatornázódását. Már csak e cégek többségének ezerszálú kötődései miatt is megkérdőjelezhető volt Sarkozy 2006-os benini nyilatkozata, hogy egyszer és mindenkorra radikálisan szakítani fog a francia hálózatok Afrikát maximálisan kiaknázó tevékenységével (Guiral–Vanessa, 2006)⁶.

Az sem éppen az ambíciók visszafogására utalt, mikor a francia elnök arról beszélt, hogy Amerika és Kína után Európa nagyon le van maradva az afrikai pozíciók megszerzése területén, ezért „fel kellene rázni”. Ezen túl nem sejtetett sok pozitívumot Sarkozy baráti kapcsolata számos afrikai diktátorral: Omar Bongóval (Gabon), Sassou N’Guessóval (Kongói Köztársaság), VI. Mohammeddel (Marokkó), Bouteflikával (Algéria)⁷. Utóbbival igen jelentős, kétmilliárd eurós támogatási csomagot írt alá már 2004-ben. A francia elnök jobbkeze – volt belügyminisztere (2009–2011) – Brice Hortefeux támogatja a marokkói terveket Nyugat-Szahara kolonizációja területén. Sarkozy egyedül a togói Eyadéma fia, Faure Essozimna Gnassingbé

Eyadéma hatalomra kerülését kritizálta. (*Nouvelle Afrique*, 2010).

Jelenleg a Kongói Demokratikus Köztársaság és Niger a francia nukleáris politika két legfontosabb utánpótlási bázisa. 2009. március 26-án a KDK-val, március 27-én pedig Nigerrel írták alá a legújabb szerződéseket. Az AREVA (francia nukleáris ügyekkel foglalkozó állami cég, jelenleg 6000 tonna uránt termel évente) vezetője, Anne Lauvergeon kísérté el útjára a francia elnököt. A francia fél eközben elég naivnak mutatta magát, mintha tényleg elhinné, hogy Kabila elnök csak és kizárólag részükre biztosítja az uránkitermelés jogát Katangában⁸ és nem csak kommunikációs trükknek szánja az egészet. (A legjobb üzleteket általában Kína köti a KDK területén.)

Azzal érveltek, hogy eddig (hivatalosan) csak a GECAMINES kongói állami cég⁹ termelhetett ki uránt. Ez továbbra is így lesz, a GECAMINES tulajdonos marad, az AREVA-nak vele kell majd további szerződéseket kötni.

Hozzátehetjük, Kabila elnök jó, ha a KDK harmadában-felében tudja biztosítani szuverenitását, Ituri (*Orientale* régió keleti, határmenti fele), Kivu régióban (és korábban Katanga régióban) Ruanda, Uganda és egyéb országok csapatai a szerződések ellenére „zavartalanul” termelik ki az ország ásványkincseit, és ezt lényegében nem tudják megakadályozni.

Sarkozy nem először bizonyította nagy nyilvánosság előtt, hogy az afrikai ügyekben kevésbé van otthon. Azt javasolta, hogy a KDK Kivu régióját (a KDK egyik leggazdagabb területe, ahol a ruandai csapatok a KDK szu-

verenítésát megsértve, folyamatosan saját ellenőrzésük alá akarják vonni a bányászatot) a KDK és Ruanda fele-fele arányban ossza fel egymás között. Mindenesetre a francia elnök ezt még tetézte azzal, hogy helyeselte Kabila politikáját, mely arra irányul, hogy Kigalival (Ruanda fővárosa) közösen indítsanak katonai akciót a KDK keleti részébe befészkelte ruandai FDLR¹⁰ ellen. „Ravasz” politika ez a KDK szuverenitásának rovására. (A ruandaiak szokása „ottragadni” a helyszínen, melyet a több tucat helyi rokon etnikum is segít.)

Sarkozy Nigerben is szerződést írt alá, „tisztességes, környezetbarát üzletként” értékelve azt. Az itteni urán-szerződés újdonsága némileg túlértékelt, hiszen az AREVA 40 éve termel ki uránt az országból. Például Arlitban 2000 fővel felépítettek egy luxusvárost a városban, kizárólag saját maguk számára, fegyveres őrkkel, a helyi 60 000 fős nyomorteleppel szemben... A kitermelés „környezetbarát” körülmények között folyik, az uránbányászat rendkívül nagy vízigényű, így az egyébként engedély nélkül, jogtalanul megcsapolt helyi folyókat szinte teljesen kiszárították. Hogy ezzel a környéken gyakorlatilag megszűnt az emberi fogyasztásra alkalmas víz utánpótlása, az nem igazán zavarja a céget (*Paperblog*, 2008).

Továbbá a térségben jelentős az uránbányászat melléktermékeit képző salakanyagok sugárzása, tárolásuk nem megoldott. A rákos megbetegedések aránya is feltűnően megugrott, de az AREVA cáfol, ISO 14001-es minősítésére hivatkozva. Az ügyben korábban a *Médecins sans frontières* is több eljárást indított az AREVA ellen, de úgy tűnik, Kouchner

külügyminiszternek (2010. november 13-ig) – bár nem kísérte el Sarkozy-t a fenti afrikai körútra, – most már nincs ez ellen semmi kifogása. (Kouchner az MSF egyik alapítója volt.) Az urán kitermelésért fizetett francia összegek a fővárosi (Niamey) – közismerten korrupt – adminisztráció rendszerében tűnnek el. Az AREVA helyi vezetőjét 2007 júliusában kiutasították az országból, mert az egyik helyi lázadó politikai tömörüléssel (MNJ¹¹) fonódtak szorosabbra a kapcsolatai.

„Afrika a francia elnök mögött meghúzódó számos lobbicsoport „védett vadászterülete” és tevékenységük felett Sarkozy vagy jótékonyan szemet huny, vagy időnként kiáll az érdekeikért, de a francia elnök önálló Afrika-politikájáról, -stratégiájáról nemigen beszélhetünk.”

Niger a világ második legnagyobb uránkészletével rendelkezik, a kitermelést tekintve a harmadik helyen áll. Mindezek mellett a világ egyik legszegényebb (ENSZ-lista: 179/174. hely) országa, ahol minden második ember napi 1 dollárból él. A bányászat társadalmi feszültségeket is szül, tönkreteszi az északi tuareg népcsoport természetes élőhelyét, nomád kultúráját¹². A Sarkozy által más esetben oly erőteljesen hangoztatott emberi jogi és környezetvédelmi szempontok jelen esetben is valahogy háttérbe szorultak¹³.

Nicolas Sarkozy

Forrás:
neovitruvian.wordpress.com

A 18 hónapi tárgyalás után 2009 januárjában parafált és március 27-én Sarkozy személyes látogatásával is „megerősített” szerződés a Niger északi részén lévő Imouraren uránmezőre vonatkozik. Ez Afrika legfontosabb uránmezője, míg a világon a második helyen áll. Ezzel a beruházással az AREVA a világ legnagyobb uránbányáját készül létrehozni, és így a világ legfontosabb urán-kitermelőjévé válik. Az AREVA 66,65%-os részesedést szerzett, míg Nigernek 33,35% maradt. A tőkearány pedig 70:30%.

A kitermelés a tervek szerint 2012-ben kezdődik, 1400 embert fognak foglalkoztatni, a beruházás volumene 1,2 milliárd euró. Évi 5000 tonna urán kitermeléséről szól a 35 éves szerződés. (Tehát csak a nigéri üzlettel az AREVA majdnem megduplázza eddigi urántermelését.)

Azonban szakértők szerint a Sarkozy-propaganda által hatalmas sikernek beállított szerződésnek komoly árnyoldalai vannak: az AREVA ugyanis a tárgyalások során rákényszerült arra, hogy reálértéken másfélszeres áron vegyen innen uránt, mint amennyiért az eddigi nigéri koncesszióik által kitermelt uránt veszi. (Ezért lépett vissza a versenyben lévő kanadai és kínai cég.) Üzleti kalkulációk alapján az urán világpiaci árát, a futamidőt és a kitermelési volument tekintve az üzlet nem éppen rentábilis. (Ezt persze Mamadou Tandja nigéri elnök cáfolta, sőt szerinte még ő járt rosszul, pedig igen nagy szüksége volt erre az összegre a 2009-es választások miatt is.) Megemlíthető még, hogy Sarkozy (itt is) kritizálta Kínát¹⁴, mely Niger második legfontosabb kereskedelmi partnere. A francia elnök ugyanazokat a transzparencia-kritériumokat

követelte a kínai–nigeri üzletekben, mint amelyeket Niger Franciaországtól mint volt gyarmatosítótól megkövetel...¹⁵

Összefoglalva azonban a KDK– ill. Niger–Franciaország közötti szerződés összességében pozitívnak értékelhető. Úgy tűnik, a térségben lesz valami kézzelfogható haszna az európai békefenntartó misszióknak és pénzügyi támogatásoknak. Így nem csak a kínai cégek javára pacifikál az EU több-kevesebb sikerrel bizonyos régiókat. (Csádban ez még mindig nem nagyon mondható el.)

Ezek a beruházások jól jelzik, hogy a franciák milyen energia-jövőképpen gondolkodnak, és mit gondolnak a környezetbarát energiaforrások jövőjéről. A szerződések lényegében a francia (sőt európai) energiaigények racionális felmérését tükrözik, azonban emberi jogi szempontból nincsenek éppen rendben. Ez utóbbi sem lenne „feltűnő”, ha Sarkozy elnök nem igyekezett volna annyira az *emberi jogok őre imázsát* erőltetni, de a nemzeti érdek mégiscsak fontosabb a franciák számára.

Már ahol... A 2010. május 31-én és június 1-jén tartott, 25. Afrika–Franciaország-csúcson a francia elnök kijelentette, felfüggesztik azon államokkal a diplomáciai kapcsolatokat, amelyekben nem demokratikusak a választások, és megsértik az emberi jogokat. Kilátásba helyezte továbbá Franciaország afrikai bázisainak bezárását és az afrikai francia műveletek szigorú parlamenti kontrollját. 2010 június–júliusában a francia futballválogatott és Rama Yade sportálmunkatitkár botrányai gondoskodtak arról, hogy Franciaország a futballvébéről is megtépzott tekintéllyel távozzon...

Konklúzió

Sarkozy elnökségének eddig eltelt ideje alatt (2007–2010) kijelenthető, hogy az afrikai színtér és kapcsolatok az ország szempontjából nem, vagy alig, az elnöki napirend, érdeklődés szemszögéből nézve azonban vesztek jelentőségükből. Afrika a francia elnök mögött meghúzódó számos lobbicsoport „védett vadászterülete”, és tevékenységük felett Sarkozy vagy jótékonyan szemet huny, vagy időnként kiáll az érdekeikért, de a francia elnök önálló Afrika-politikájáról, -stratégiájáról nemigen beszélhetünk, eltekintve egy-egy médiatizáltabb eseménytől.

Chirac elnöksége óta az elnök és afrikai „kollégái” közötti kapcsolatok lazulnak, és az afrikai világban egy meggyengült Franciaország képe van jelen, Sarkozy diplomáciai eredménytelenségének, illetve a hadügyi reform kézzelfogható megszorításainak következtében; összességében a francia jelenlét gyengülése tapasztalható.

Mára Franciaország jóval kisebb mértékben áll ki afrikai szövetségesei mellett (mint például Elefántcsontparton), már ha kiáll egyáltalán (lásd Ben Ali Tunéziája) és akkor is lehetőleg szétterítve a felelősséget európai szövetségesei felé (lásd EUFOR Csád/KAK-misszió).

Jegyzetek

- 1 Elemzésünk nem, illetve alig érinti a 2010 végi, 2011 eleji afrikai eseményeket.
- 2 Direction Générale de la Sécurité Extérieure, a francia állam külbiztonságért felelős hírszerző szervezete.
- 3 Jacques Foccart évtizedeken keresztül a francia elnökök diszkrét jobb keze volt Franciaország Afrika-politikájában.

- 4 Renforcement des Capacités Africaines au Maintien de la Paix, azaz az afrikai békefenntartó képességek megerősítése, 1998-ban az Afrika–Franciaország-csúcson jelentették be az elindulását egy 1997-es angol–amerikai–francia konzultációt követően, az ENSZ égisze alá helyezték, és az AESZ/AU koordinálja. Az USA hasonló programja az ACOTA, a briteké a BPST.
- 5 A szerző interjúi nevük elhalgatását kérő, francia EU-missziókban részt vett tisztekkel.
- 6 E (marketing)politika jegyében nevezte ki az elnök a francia Szocialista Pártból érkezett Jean-Marie Bockelt az „együttműködés és a frankofónia államtitkárának”, akinek feladata a Françafrique végét jelentő politika képvisellete, pontosabban kommunikálása volt. Kilenc hónapi tevékenység után a túl önjáróvá váló államtitkárt leváltották, és a veteránok ügyének képviselével bízták meg 2008 március 18-án.
- 7 A Ben Alihoz (Tunézia) fűződő jó kapcsolat nem volt elég ahhoz, hogy a bukott elnök menedékjogot kapjon Párizsban.
- 8 A hirosimai atombombához felhasznált urán nagy része is innen származott.
- 9 A cég a világ egyik leggazdagabb uránkészletét birtokolva ment csődbe 1990-ben, a folyamatos térségi harcok miatt, de szanálták.
- 10 FDLR – Demokratikus Erők Ruanda felzabálásáért (*Forces Démocratiques de Libération du Rwanda*, illetve kinyarvandául *Urugaga Ruharanira Demokarasi No Kubofoza U Rwanda*).
- 11 MNJ: Nigieriek Mozgalma az Igazságért (*Mouvement des Nigériens pour la justice*).
- 12 Miközben ennek az Észak–Dél harc keretében az országban Niamey még örül is.
- 13 Azt azért hozzá kell tenni, hogy az AREVA a 2009-ben és 2010-ben 30 millió eurót tervezett elkölteni egészségügyi, nevelési, vízügyi és infrastrukturális fejlesztésekre Nigierben. Ezt azonban óvatosan kezeljük, mert a szerződés része az is, hogy Párizs támogatja Niamey-t a

„lázadó“ (és még feltételezhetően „terrorista“) tuaregek elleni harcban. Ezzel még csak az a gond, hogy Párizs aláírta 2007-ben azt az ENSZ-okmányt, amely arra vonatkozott, hogy tiszteletben tartja a Szahara nomád népeinek jogait.

- 14 2007–2009 között a francia–kínai kapcsolatok mélyrepüléséről beszélhetünk.
- 15 Mamadou Tandjât 2010. február 18-án Salou Djibo jelenlegi elnök katonai puccsal távolította el.

Felhasznált irodalom

- „Areva au Niger, modèle d'un colonialisme nucléaire”, Paperblog. 2008. augusztus 14. <http://www.paperblog.fr> (letöltés ideje: 2011. március 1.)
- Chrétien, Jean-Pierre (szerk.) (2008): *L'Afrique de Sarkozy. Un déni de l'histoire*. Paris: Karthala.
- Guiral, Antoine – Schneider, Vanessa (2006): „Au Bénin, Sarkozy se frotte les mains”. *Libération*. 2006. május 20. <http://www.libération.fr> (letöltés ideje: 2011. március 1.)
- Foytoyer, Samuel (2008): *Nicolas Sarkozy: La Francafrrique décomplexée*. Ed. Bruxelles: Tribord.
- Hugon, Philippe (2010): „Al-Qaïda en Afrique, les otages et les menaces terroristes en France”. *IRIS – Analyses du jour*. 2010. október 4. <http://www.affaires-strategiques.info> (letöltés ideje: 2011. március 1.)
- Schweitzer, Baptiste (2010): „La très symbolique visite de Nicolas Sarkozy au Rwanda”. *France Info*. 2010. február 24. <http://www.france-info.com> (letöltés ideje: 2011. március 1.)
- „Sommet France–Afrique. Nicolas Sarkozy annonce la fin de la Françafrique.” *Nouvelle Afrique Magazine*.com. 2010. május 31. <http://www.nouvelle-afrique.com/> (letöltés ideje: 2011. március 1.)
- Türke András István (2008): „„Bilan”: A Sarkozy-féle új francia kül- és biztonságpolitika irányvonalai”. *MKI-tanulmányok*, 2008/22. szám, augusztus 7., 1–16 pp.